

VÉLEMÉNY „JANKÓ FERENC: ÉGHAJLAT, TUDOMÁNY, TÖRTÉNETEK” CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

REVIEW ABOUT FERENC JANKÓ'S BOOK ENTITLED 'CLIMATE – SCIENCE – HISTORIES'

Horányi András

European Centre for Medium-Range Weather Forecasts, *Andras.Horanyi@ecmwf.int*

Összefoglalás. „Jankó Ferenc Éghajlat, tudomány, történetek” című kötete nyolc klímakutatással foglalkozó szakembert szólaltat meg. A kutatók életútján keresztül megismerkedhetünk a jelenkori klímaváltozási kutatások széles spektrumával és betekintést nyerhetünk arról, hogy a magyar szakemberek hogyan látják szerepüket a nemzetközileg koordinált kutatómunkában, illetve hogyan ítélik meg munkájuk hazai fogadtatását. Személyes történetek, anekdoták színesítik a hazai klíma-tudománytörténeti áttekintéssel záruló kötetet.

Abstract. The book entitled 'Climate – Science – Histories: Conversations about Climate Change' edited by Ferenc Jankó introduces the near past and present climate change related research activities in Hungary through interviews with eight leading scientists working on wide range of climate change research subjects. The volume provides an interesting and often personal insight how climate research had been evolved in Hungary and how Hungarian scientists judge their role in the international and national context. The book is completed by a historical overview of the evolution of the Hungarian climate research activities putting all this into a historical perspective.

Nagy örömmel tettem eleget Jankó Ferenc felkérésének, hogy olvassam el és véleményezzem az „Éghajlat tudomány, történetek” című kiadványt. A könyv témája különösen közel áll a szívemhez, minekután kb. 10 éven át foglalkoztam éghajlatkutatással Magyarországon a 2000-es években beinduló regionális klímamodelllezési tevékenységek, illetve az éghajlatváltozás hatásaival összefüggő munkák kapcsán. Az érdeklődésemet tovább fokozta az a tény, hogy ugyan a szerkesztőt nem, de az interjúalanyok többségét, illetve szakmai munkájukat személyesen is jól ismerem és így kíváncsian vártam, hogy mik azok a részletek, amikkel meg tudnak lepni a beszélgetések során és milyen perspektívába helyezik klímakutatási tevékenységeiket. Ilyen előzmények után tehát nagy érdeklődéssel olvastam el a könyvet és örömmel osztom meg a véleményemet a Léggör olvasóival.

A Jankó Ferenc szerkesztésében megjelent kiadvány betekintést nyújt a magyar éghajlatkutatás múltjába és jelenébe, számot adva a jövőben várható éghajlatváltozás részleteiről is. A szerző megszólaltat nyolc klímával foglalkozó szakembert, akik bemutatják az éghajlattal kapcsolatos kutatásaik szakmai és sokszor személyes hátterét és legfőképpen azt válaszolják, hogy hogyan látják eredményeik hazai alkalmazhatóságát és fogadtatását. A kötetbe bekerülő és kimaradó kutatók személye mindig is viták tárgyát képezi, képezheti, ráadásul a szerkesztő nem ad világos szempontokat a kiválasztás mikéntjére. Számomra nem igazán okoz ez gondot, mert kiegyensúlyozottnak találok a szereplők megválasztását, ugyanakkor biztos vagyok abban, hogy lesznek olyan szakemberek, akik esetleg reklamálni fognak azért, hogy ők miért nem lettek megszólaltatva. A könyvet keretbe zárja Jankó Ferenc bevezetője és tudománytörténeti áttekintése. A kötet előszavát Vida Gábor jegyzi.

Előrebocsátom, hogy a kötet alapvetően beváltotta a hozzáfűzött reményeimet, mert a könyv elolvasásával rövid, de érdekes tudománytörténeti időutazáson vehetünk részt a távolabbi és a közelebbi múlt éghajlatkutatási tevékenységei kapcsán. Ráadásul véleményem szerint személyes életutakon keresztül mindig is izgalmasabb egy folyamat megismerése, mert olyan részletekkel is gazdagodhatunk, melyeket egy száraz leíró

könyvből aligha szerezhethetünk meg. Úgy gondolom, hogy a szerkesztő/kérdező is megfelelő irányba tereli a szakemberek gondolatait. Ráadásul a kötet egyértelműen túlmutat a meginterjúvolt szakemberek munkájának bemutatásán, hiszen a beszélgetéseken keresztül képet kapunk a magyar kutatás és ezen belül az éghajlat kutatásának általános állapotáról és társadalmi helyzetéről is.

A kötet első blokkja („Vissza- és előtekintés” címmel) két „nagy öreg”, *Czelnai Rudolf* és *Probáld Ferenc* interjút tartalmazza. Czelnai Rudolf minden bizonnyal a legnagyobb szakmapolitikai karriert befutott magyar meteorológus, aki nemcsak az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ) elnöke volt 7 éven keresztül, hanem azután a Meteorológiai Világszervezet (WMO) főtitkárhelyettesi pozícióját is betöltötte. Ezeket a pozíciókon keresztül Czelnai számos úton-módon találkozott a klímaváltozás ügyével és számos érdekes élményt őriz arról az időszokról, amit szívesen meg is oszt az olvasókkal. Probáld Ferenc földrajztudós, akinek a városklimatológiai kutatásai közismertek. Emellett évtizedekig oktatta a meteorológus hallgatókat is. A két beszélgetés sok-sok személyes élménnyel gazdagítja a történelmi képet.

A kötet következő blokkjában (címe: „A változás természete”) a jelen hazai klimatológiai kutatásainak prominens képviselőivel találkozhatunk. A „szakmatörténeti” arányok is tükröződnek abban, hogy két statisztikus klimatológust (klimatográfust) és egy klímamodellező szakembert ismerhetünk meg a két legismertebb hazai klímakutató műhely, az Országos Meteorológiai Szolgálat és az ELTE Meteorológiai Tanszék képviselőiben. *Bartholy Judit* pályáját az OMSZ-ban kezdte el, majd onnan ment át az ELTE Meteorológiai Tanszékére a 90-es évek elején. Pozíciójából adódóan Bartholy sok szalon kapcsolódik a klímaváltozás kérdéséhez, illetve a hallgatóin keresztül be tudott kapcsolódni a szakmai munkába is. Lehetősége volt arra is, hogy betekintést nyerjen az IPCC testületének munkájába és erről is megtudhatunk néhány érdekes részletet. *Lakatos Mónika* szintén statisztikus klimatológiai foglalkozik, s ezen belül is az éghajlati szélsőségek statisztikai elemzésével. A szélsőségek elemzése a klímakutatás különösen izgalmas területe, tekintettel arra a tényre, hogy mára már szinte min-

denki párhuzamot von az éghajlatváltozás és a szélsőségek számának növekedése között. Erre sajátos példa a még ma is hivatkozási alpnak tekintett és a könyvben is röviden megemlített VAHAVA projektben hangoztatott kitétel, miszerint nem az az érdekes, hogy milyen irányú szélsőségekkel találkozunk, hanem az, hogy a szélsőségek száma „halmozódik” függetlenül azok „előjelétől”. (Például ez alapján, ha a következő években, évtizedekben folyamatosan az átlagosnál hidegebb teleink lennének, akkor az is a globális felmelegedés csalhatalan jele lenne... talán nem kell kommentár ezen állítás interpretációjához...). Szépszó Gabriella, a fiatalabb éghajlatkutató generáció tagja, aki klímamodellezéssel foglalkozik az erre egyedül szakosodott hazai intézményben, az OMSZ-ban. Üzenetének lényege, hogy az éghajlat objektív eszközökkel modellezhető és így kidolgozható egy teljesen objektív „algoritmus”, amely nélkülözhetetlen alapot nyújt az éghajlatváltozáshoz való sikeres adaptációhoz. Ebben fontos szerephez kell jutnia a bizonytalanságok számszerűsítésének és figyelembevételének is.

A „Természet és ember” blokkban *Jolánkai Mártont*, *Mátyás Csabát* és *Kerekes Sándort* ismerhetjük meg. Ők már elsősorban az éghajlatváltozás hatásaival, illetve Kerekes Sándor esetében a fenntarthatóság kérdéseivel foglalkoznak. A beszélgetések jól illusztrálják az éghajlatváltozás kutatásának inter-diszciplináris jellegét és azt, hogy a kutatásokba milyen sokrétű módon és szerteágazó szaktudással lehet bekapcsolódni. Természetesen

ezzel óvatosan kell bánni, mert az elmúlt évtizedekben az éghajlatváltozás hívoszávával rengeteg sarlatán is csatlakozott a témához, akiket nem a szakmai elhivatottság vezérelt, hanem megélhetési lehetőséget láttak ebben az egyre népszerűbbé váló témában.

A Jankó Ferenc tollából származó tudománytörténeti áttekintés ugyan meglehetősen távolról és szárazon (már-már unalmasan) indul, de azután nagyon érdekesen mutatja be a korabeli szakmai vitákat. Különösen érdekes és kiemelendő a szakemberek/tudósok kiállása a szakma mellett gyakran még a hivatalos politikai irányvonal ellenében is (pedig akkor még nem „babra ment a játék”). Ez utóbbit jó lenne napjainkban is szem előtt tartani, azaz nem a mindenkori hatalomnak való feltétlen megfelelést, hanem a teljes

szakmai alázatot kitűzni egy szakmát képviselő intézmény zászlajára. Ennél a fejezetnél sajnálatosnak tartom, hogy nem került sor a legutóbbi 20–30 év bemutatására, esetleg megemlítve a hazai klímászkeptikusok tevékenységét is. Ez nagyban színesítette volna a témát, ráadásul szerintem a könyv így még több olvasót állított volna maga mellé, akik személyes tapasztalataikon keresztül tudtak volna kapcsolódni a könyvben leírtakhoz.

Végül, de nem utolsósorban még néhány egyéb, általános észrevételt is szeretnék fűzni a kötethez. Úgy érzem, hogy nagyon üdvözítő lett volna, ha a kötet szakmai lektorálásra kerül, mert így elkerülhetőek lettek volna a néha megmosolyogtató szakmai hibák. E mellett számos formai, szerkesztői hiba is található a könyvben, amit

nagyon jó lett volna elkerülni a könnyebb olvashatóság és élvezhetőség kedvéért. Talán egy Függelék szerepeltetését is meg lehetett volna fontolni, a számos említésre kerülő, de nem megmagyarázott idegen szó kifejtésére.

Sajnos nem mehetek el szó nélkül amellett sem, hogy a kötetet végigkíséri a „szokásos” magyaros cím- és rangkorság és egyes kutatók már-már ízléstelen szerénytelensége. Szerintem ez részben a szerkesztő hibája is, aki a kérdések megfogalmazásánál is teret ad efféle anomáliáknak. Úgy érzem, hogy teljesen felesleges a szakemberek címének, pozíciójának folytonos és visszatérő emlegetése. Véleményem szerint az is visszatetsző, hogy több megszólaltatott visszaél azzal a lehetőséggel, hogy az egyszeri olvasó nem tudja megíté-

ni, hogy valójában mit is ért el a megszólaló, akik pedig próbálják szerepüket egyértelműen eltúlozni egyik-másik vonatkozásban. Az én véleményem az, hogy a szerényebb képet mutató, visszafogottabb nyilatkozatok jobban eljutottak volna az olvasóközönséghez és ráadásul emberibb képet mutatott volna a kutatókról (hangsúlyozom, hogy itt nem minden megszólaltatottól van szó, azaz, „akinek nem inge, ne vegye magára”).

Zárszóként szeretném hangsúlyozni, hogy kritikái észrevételeim ellenére a könyvet személy szerint nagyon érdekesnek és izgalmasnak találtam és elolvasását melegen ajánlom nemcsak az éghajlattal foglalkozó szakemberek, de a teljes meteorológus társadalom és az éghajlatváltozás iránt érdeklődő összes kolléga számára is.

